

KREATIVLIKNI O'RGANISH VA TUSHUNISHGA BO'LGAN YONDASHUVLAR

TOLIPOVA O.I.,

*Qo'qon davlat pedagogika instituti
o'qituvchisi*

ozodaqdpi@gmail.com

[https://doi.org/10.47689/STARS.](https://doi.org/10.47689/STARS.university-pp107-110)

university-pp107-110

Annotatsiya: Maqolada kreativlikni o'rganish va tushunishga bo'lgan tizimli yondashuvlar, kreativlikning rivojlanishiga ta'sir qiluvchi omillar va tadqiqotchilarning asarlarida kreativlik tushunchalarining mohiyati ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: kreativlik, fikr, intellektual ijod, divergent fikrlash, intellektual faollik, intellektual iqtidorlilik, sezgirlik.

Bizga tizimli yondashuv yaqinroq, chunki u kreativlikning rivojlanishiga ta'sir qiluvchi barcha tashqi omillarning ko'p sonli ekanligini e'tiborga oladi hamda kasbiy-professional xususiyatlar va ularning kreativlikdagi aks etishini hisobga olish imkonini beradi.

Bitta hodisa – fenomenning o'zi haqida fikr yuritib, mualliflar kreativlikning ta'rifiga yangidan yangi fikr, xislatlarni qo'shishadi va mamlakatimiz tadqiqotchilarining asarlarida kreativlik quyidagilar sifatida o'rganiladi:

- ijod(korlik)ga bo'lgan qobiliyat;
- intellektual ijod(korlik);
- qaysi bir yangi, boshqalarga o'xshamagan/original narsa;
- uzoqlashtirilgan assotsiatsiyalar;
- yaxlit tizimni qayta strukturalashtirish (qayta tuzish);
- axborotni g'ayrioddiy tarzda kodlash;
- divergent fikrlash;
- shaxsning ichki nizolarining natijasi (yoki nizolarning yo'qligi);
- allaqachon mavjud bilimlarning chegarasidan chetga chiqish;
- muammoli vaziyatni tez yechish imkonini beradigan noan'anaviy fikrlash va boshq.

Biz tadqiqotimizda kreativlikni ijod(korlik)ga bo'lgan qobiliyat deb qaraydigan mualliflar bilan hamfikrmiz, shuningdek, kreativlikni uning fikrlashning (fikrlarning) boshqalarga o'xshamasligi va mavhumlashtirilgan assotsiatsiyalarni ishlab chiqarishda namoyon bo'ladigan divergent tarkibiy qismini hisobga olgan holda o'rganish ham, ayniqsa, muhim deb hisoblaymiz [1. C. 86].

Kreativlikni tadqiq qilishga bag'ishlangan bunday asarlarda ko'pchilik olimlar kreativlik va intellekt, aql-zakovatning darajasi orasidagi yaqin aloqani ta'kidlashgan.

Olima D.B. Bogoyavlenskayaning nuqtayi nazariga ko'ra, ijod(korlik) intellektual faollikning eng yuksak shakli, intellektual tashabbus xizmat qiladigan eng muhim sifat tavsifi hisoblanadi [2 C. 201]. Olima kreativlikka berilgan vazifa chegarasidan tashqariga chiqishga intilishda namoyon bo'ladigan vaziyatli stimul berilmagan faollik deb qaraydi. D.B. Bogoyavlenskayaning fikriga ko'ra, kreativlik faoliyat turidan qat'i nazar, barcha novatorlarga xos. Olimaning fikricha, uning o'zi integral hosila deb tushunadigan intellektual faollik, tizimning intellektual va motivatsion komponentlarining protsessual o'zaro faoliyati ularning birligida aks ettiriladigan yaxlit shaxsning xossasi bo'lib, u shaxsning vaziyat-stimul berilmagan mahsuldor faoliyatga bo'lgan qobiliyatini ta'minlaydi [3. C. 45].

Biroq ushbu ko'rsatkichlarning bog'liqligi barcha holatlarda ham kuzatilmaganligi tufayli ularni bir-biridan farqlash va intellektual iqtidorlilik hamda ijodiy iqtidorlilik va mahsuldorlikni tashxis qilishning alohida metodikalarini yaratish zarurati paydo bo'ladi. So'nggi zikr etilgan tushunchaga kreativlik koeffitsienti (IQ) nomi berilgan[4. C. 165].

Olim V.N. Drujinin kreativ va intellekt tushunchalariga nisbatan uchta asosiy yondashuvlarni ajratib ko'rsatadi:

1. Kreativlik alohida hodisa sifatida mavjud emas. Birinchi navbatda motivatsiya (rag'batlanganlik), qadriyatlar, shaxsiy xislatlar (A.A. Olox, A. Maslou va boshqalar) hamda intellektual iqtidorlilik shaxsning ijodiy faolligining zarur shartlari hisoblanadi [5. C. 75]. Kognitiv iqtidorlilik, muammolarga sezgirlik (sezuvchanlik), nomuayyan va murakkab vaziyatlarda mustaqillik ijodkor shaxsning asosiy tavsiflari xarakteristikalarini hisoblanadi.

2. Kreativlikka intellektga bog'liq bo'lmagan mustaqil omil sifatida qaraladi (J. Gilford, K. Teylor, Ya.A. Ponomaryov). Ya'ni intellekt darajasi va kreativlik darajasi orasidagi korrelyatsiya unchalik jiddiy emas[6. C. 89].

3. Kreativlikning yuqori darajasi intellektning yuqori darajasini taqozo etadi va aksincha. Ijodiy jarayon psixik faoliyatning alohida o'ziga xos shakli sifatida mavjud emas. Intellekt sohasidagi deyarli barcha mutaxassislar ushbu nazariya tarafdorlari [12. C. 74] (G.Yu. Ayzenk, R. Sternberg va boshqalar).

O'z tadqiqotimizda biz Ye. Torrensning intellektual chegara nazariyasiga rioya qilamiz: agar IQ-115-120 dan past bo'lsa, intellekt va kreativlik to'g'ridan to'g'ri bir-biriga bog'liq, IQ 120 dan yuqori bo'lgan holda kreativlik va intellektning o'zaro aloqasi yo'q, ya'ni intellekti past kreativ odamlar yo'q, biroq kreativlik darajasi past intellektual odamlar bor[7. C. 78].

Kreativlikni rivojlantirish masalasi borasida ushbu muammoga 3 xil yondashuv mavjud:

1) genetik. Unga ko'ra, kreativlikning hal qiluvchi omili irsiylik hisoblanadi (irsiylik kreativlikning hal qiluvchi omili sanaladi);

2) muhitga asoslanish. Bu yondashuv vakillari tashqi shart-sharoitlarni psixik xususiyatlarning rivojlanishining hal qiluvchi omili deb hisoblaydilar;

3) genotip – muhitning o'zaro faoliyati yondashuvi.

Olim Drujininning fikriga ko'ra, mikromuhitning xulq-atvorni tartibga solishning past darajasi, kreativ xulq-atvor namunalarining predmetli-axborot jihatdan boyitilganligi va berilganligi kabi parametrlarning birga kelishi kreativlikning rivojlanishiga yordam beradi [8. C. 96].

Biz olimlar V.A. Klaktyonin va L.S. Podimov bilan kreativlikning rivojlanishiga individning shaxsiy xususiyatlari, uning emotsional va motivatsion omillari katta ta'sir ko'rsatadi, degan fikrlariga to'la qo'shilamiz [9. C. 5].

Ko'pchilik tadqiqotchilarning fikricha, maktabgacha katta yosh (maktab yoshiga yetmagan 5-6 yosh) kreativlikning rivojlanishi (rivojlantirilishi) uchun sensitiv davri hisoblanadi, chunki bola narsalarga o'ta sodda munosabat bilan qarashni yo'qotgani yo'q va unda sodir bo'layotgan hamma narsalarga nisbatan o'z nuqtayi nafari bor. Biroq bu kreativlikni talabalik yoshida rivojlantirish imkoniyatini inkor etmaydi [10. C. 85]. "Ixtisoslashtirilgan" (maxsus) kreativlikni inson faoliyatining kasbiy sohasi bilan bog'liq ijodga bo'lgan qobiliyatni shakllantirish talabalik yoshida kreativlikni rivojlantirishning o'ziga xos xususiyati hisoblanadi. Bu davrda "professional" namunada oila a'zolari va tengdoshlar tomonidan qo'llab-quvvatlash katta rol o'ynaydi [11. C. 56]. O'z taqlid qilish nuqtayi nazarini inkor qilish va sobiq idealga nisbatan salbiy munosabatda bo'lish ushbu bosqichning yakuni hisoblanadi. Individ taqlid bosqichida bir umrga qolib ketadi yoxud boshqalarga o'xshamagan, original ijodkorlikka o'tadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Nodirovna, Khushnazarova Mamura. "Theoretical and methodological basis of training of management personnel in the process of higher pedagogical education". International journal of social science & interdisciplinary research. ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.04 (2022): 171-177.

2. Akbarovna, Abdullajonova Shaxnoza. "Inclusive education and its essence". International journal of social science & interdisciplinary research. ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.01 (2022): 248-254.

3. Adxam, Z. (2021). Педагогические факторы формирования чувства Родины на основе национальных и общечеловеческих ценностей у учащихся начальной школы. Среднеевропейский научный вестник, 17, 284-286. <https://doi.org/10.47494/mesb.2021.17.814>

4. Najmiddinova, Rahimova Feruza. "PEDAGOGICAL CONDITIONS OF IMPROVEMENT OF SOCIAL PEDAGOGICAL ACTIVITY OF STUDENTS ON THE BASIS OF MULTIMEDIA TOOLS." INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.07 (2022): 108-112.

5. Erkinovna, Yuldasheva Malohat. "DEVELOPMENT OF THE COGNITIVE ACTIVITY OF FUTURE TEACHERS IN INNOVATIVE EDUCATIONAL CONDITIONS AS A SOCIAL PEDAGOGICAL NECESSITY." INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.04 (2022): 196-199

6. Abduhafizovna, Melikuziyeva Mavluda, and Yigitaliev Mirzoxid. "WAYS TO INCREASE THE LEGAL KNOWLEDGE OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS." Web of Scientist: International Scientific Research Journal 3.02 (2022): 124-130..

7. Ключев, Роман Владимирович, et al. «ИССЛЕДОВАНИЕ И АНАЛИЗ ПОКАЗАТЕЛЕЙ НАДЕЖНОСТИ ОТДЕЛЬНЫХ СТРУКТУРНЫХ ЭЛЕМЕНТОВ ЦИФРОВЫХ ПОДСТАНЦИЙ.» Вести высших учебных заведений Черноземья 1 (2021): 68-79.

8. Umarova, M. H. "Ethnic Related Toponyms of The Population in Surkhandarya Region."

9. Nargiza, Yunusalieva. "SOCIAL AND MORAL EDUCATION OF STUDENTS AND DEVELOPMENT OF VALUES." Galaxy International Interdisciplinary Research Journal 10.1 (2022): 300-305.

10. Ксамидовна, Мамаюсупова Ирода. «ОСНОВНЫЕ КРИТЕРИИ ДЛЯ РАЗРАБОТКИ ПРОГРАММ ОБУЧЕНИЯ КОНФЛИКТОЛОГИИ». МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ НАУК И МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ ISSN: 2277-3630 Импакт-фактор: 7.429 11.06 (2022): 181-184.

11. Abdualiyevich Z. M. O 'QUVCHILARDA TAYANCH KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH ASOSIDA IJTIMOY FAOLLIKNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI //BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 330-333.

Мриксайтова С., Ерматова Ш. и Ходжаева Н. «Обучение студентов творческому мышлению посредством самостоятельного обучения в высших учебных заведениях является насущной проблемой». Евро-Азиатские конференции. Том 3. № 1. 2021.